

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 31.01.2021
Kabul Tarihi / Date Accepted : 06.07.2021
Yayın Tarihi / Date Published : 15.09.2021

<https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2021.21.64908-871669>

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN TARİHSEL ÇEVRENİN TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANIMINA YÖNELİK YAKLAŞIMLARI*

Didem ÇAPAR¹, Erkan ŞENŞEKERCİ²

ÖZ

Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde tarihsel çevrenin kullanımına yönelik tutum, görüş ve olanaklarını derinlemesine belirlemek ve tarihsel çevrede öğretimin önündeki engelleri aşmaya yardımcı olabilecek öneriler geliştirmek amacıyla yönelik olarak yürütülmüştür. Çalışma kapsamında öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve tarihsel çevrenin genelde öğretime, özelde tarih öğretimine sağlayabileceği olası didaktik yarar ve katkılar ortaya konmuştur. Daha sonra, literatür bulguları ve uzman görüşlerinden yararlanılarak yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Veri toplama aracı 2018-2019 akademik yılında Çanakkale ilindeki 6 farklı ortaokulda görev yapmakta olan 14 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmış ve elde edilen bulgular araştırma sorularımız çerçevesinde kavramsallaştırılıp tarihsel çevrede öğretim hakkında (i) Bilgi ve farkındalık, (ii) Tutumlar ve (iii) Görüşler olmak üzere kategorize edilmiştir. Bulgular, ilgili literatürdeki bulgular ile karşılaştırılıp tartışılmış ve tarihsel çevrede öğretim konusunun muhatabı olabilecek kişi ve kurumların çalışmalarına katkı sağlayabilecek bir dizi öneri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alan gezileri, kültürel miras, okul dışında eğitim, tarih öğretimi, tarihsel çevre

SOCIAL STUDIES TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS THE UTILISATION OF HISTORICAL ENVIRONMENTS IN HISTORY TEACHING

ABSTRACT

The aim of this study was to investigate the attitudes, views and opportunities of social studies teachers in regard to the use of the historical environment in social studies courses, and to develop suggestions that can help overcome the obstacles to teaching in the historical environment. First of all, a comprehensive literature review within the scope of the study was made and the possible didactic benefits and contributions of the historical environment to teaching in general and to history teaching in particular were presented. Subsequently, a data collection tool suitable for the semi-structured interview technique was developed by using the literature findings and expert opinions. The data collection tool was then applied to 14 Social Studies teachers working in six different secondary schools in Çanakkale in the 2018-2019 academic year, and the findings were conceptualized within the framework of our research questions and categorized as (i) knowledge and awareness, (ii) attitudes and (iii) opinions about teaching in the historical environment. The findings were discussed in comparison with the findings from the relevant literature, and a series of suggestions have been made that could contribute to the prospective studies of individuals and institutions that could be interested in teaching in the historical environment.

Keywords: Study trips, cultural heritage, outdoor teaching, history teaching, historical environment

* Bu araştırma Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırlanmış olduğu "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihsel Çevrenin Kullanımına Yaklaşımı ve Çanakkale İlindeki Tarihsel Çevre İçin Öğretim Programı Temelli Bir Uygulama Kılavuzu" başlıklı yüksek lisans tezinin bir bölümüdür.

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, didemcapar93@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7474-8730>

² Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, erkans@uludag.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3018-5301>

1. GİRİŞ

Fizik bilimindeki gelişmeler, özellikle de Einstein fiziği ve sonrasındaki kuramlar, insanın zamanı ancak hareket ve mekân ile birlik içinde kavrayabildiğini; başka deyişle insan zihninin zamanı algısal değil yalnızca kavramsal olarak öğrenebildiğini göstermektedir (Oktav & Taslaman, 2017). Yaşamın her alanında etkileri olan bu kuramsal gelişmeler, eğitim alanında da doğal olarak zaman öğretimini kavramsallaştırmaya, bunun için de tarihsel olayları mekânla ilişkilendirmeye yönelik öğretim yöntem ve tekniklerini beraberinde getirmiştir. Aslında eğitim tarihinin bütünü açısından bakıldığında, 20. yüzyılın ilk yarısına damga vurmuş çeşitli kuramların da bu gelişmeyi pekiştirip hızlandırdığı görülmektedir. Örneğin Johann Pestalozzi, Fröbel, John Dewey, Patrick Geddes, Paolo Freire, Jean Piaget ve Jerome Bruner gibi düşünür ve eğitimcilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi, sezgilerin gücünü, duyu organlarının işe koşulmasını ve bireylerin öznel deneyimlerini öğrenmede temel belirleyici kabul eden görüşleri (Castle, 2002; Demircioğlu & Demircioğlu, 2015; Higgins & Nicol, 2002; Shanely, 2006; Smith, 2002; Şimşek & Kaymakçı, 2015) okul dışı eğitim anlayışının miladı olmuşlardır.

Okul dışı eğitim, çoklu zekâ ve yapılandırmacılık gibi çağdaş öğrenme kuramlarının da etkisiyle 1970’li yıllardan itibaren eğitim programlarının bütününde yer bulmaya başlamıştır. Okul dışı eğitim tanımlarının ortak paydasının “maruz kalmaya, deneyimlemeye ve yaparak-yaşayarak ilkesine dayalı, öğretmen-öğrenci hiyerarşisini ortadan kaldıran, öğrenme alanını yaşamın kendisine taşıyan ve etkileşimli öğrenmeyi mümkün kılan” (Fägerstam, 2012; Priest, 1986; Szczepanski, 2009; Şimşek & Kaymakçı, 2015) ve hemen her öğrenme alanı ya da konu türüne uygun olduğu belirtilen (Education Outside, 2005; Szczepanski, 2009; Üztemur vd., 2018) bir öğretim yöntemi olarak ele alınması olduğu söylenebilir.

Bir öğrenme-öğretme etkinliğinin okul dışı eğitim sayılabilmesi için belirli asgari standart ve özellikler taşıması gerekmektedir. Bunlar şöyle özetlenebilir (Higgins & Nicol, 2002; Priest, 1986; Shanely, 2006; Şimşek & Kaymakçı, 2015):

- 1- Öğretim programının kazanımları doğrultusunda planlanmalıdır.
- 2- Disiplinlerarası bir anlayışla ele alınıp tasarlanmalıdır.
- 3- Tüm duyu organlarının kullanılmasını gerektirmelidir.
- 4- İnsan-çevre ilişkisini aydınlatmalıdır.
- 5- Her aşaması değerlendirilmelidir.
- 6- Çevreye saygı kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.
- 7- Öğretmen-öğrenci arasında hiyerarşik ilişki olmaksızın gerçekleştirilmelidir.

Tarihsel çevre arkeoloji ve etnolojiden güzel sanatlara, sanat tarihinden mimarlığa pek çok sosyal bilim ve mühendislik alanı için ilgi çekici bir konu olmuş, farklı problem durumları açısından tarihsel çevreyi temel alan birçok çalışma yapılmıştır. Yurt içinde yapılmış çalışmalara baktığımızda, YÖK Ulusal Tez Merkezinde tarihsel çevre ve tarihî çevre anahtar sözcükleriyle 2019 yaz döneminde yaptığımız ve 2021 Temmuz ayında da güncellediğimiz taramaya göre, anahtar sözcükleri doğrudan içeren 132 lisansüstü tez saptanmıştır. 21’i doktora ve 111’i de yüksek lisans tezinden oluşan bu çalışmaların yalnızca 7’sinin eğitim-öğretim alanında kodlandığı görülmüştür. Diğer 125 tez ise başta mimarlık, kent planlama ve arkeoloji olmak üzere farklı disiplinlerde üretilmiştir. Eğitim-öğretim alanında kodlanmış tezler ise ya okul öncesi, ilkökul, özel eğitim ve mesleki eğitim olmak üzere farklı eğitim basamaklarında üretilmiş tezlerden ya da tarihsel çevreyi müze eğitimi ve güzel sanatlar eğitimi ile sınırlı olarak ele alan tezlerden oluşmaktadır. Yurtiçi literatürde konunun kuramsal ve kavramsal boyutları bağlamında üretilmiş tezler ve yapılmış yayımlar kategorik olarak okul dışı ortamların eğitimde kullanılması, eğitimde gezi ve gözlem yönteminin kullanılması, tarihsel çevre ve yerler ile müzelerin eğitimde kullanılması, tarihsel ve kültürel varlıklara yönelik görüş, tutum, algı ya da farkındalık düzeylerinin incelenmesi, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının ilgili konular açısından analizi şeklinde özetlenebilirler. Deneysel ya da uygulamalı nitelikteki çalışmalar ise tarihsel çevrede yapılabilecek öğretim etkinlikleri, tarihsel çevre ve müzelerdeki öğrenme-öğretme etkinliklerinin tarih eğitimine, öğrenme kazanımlarının gerçekleşme düzeyine ve genel olarak akademik başarıya etkisi şeklinde kategorize edilebilir. Yurtdışı literatürde çalışmamıza referans oluşturan bazı araştırmalar ise müzelerin eğitsel işlevleri, öğrencilerin çevre ve çevre sorunları bilgisi düzeyleri, müze ve çevre gezilerinin etki ve yararları ve müze gezilerinde öğretmenlerin rolleri olarak özetlenebilir.

Fiziksel, arkeolojik ve sanatsal unsurlar ile kullanıcılarının toplumsal değerlerinin bütünleşmesi sonucunda oluşan tarihsel çevre, dünün toplumları ile modern toplum arasında eşsiz bir bağıdır (Alkış & Oğuzoğlu, 2005b; Kyvig & Marty, 2000/1996; Öner, 2015; Westergren, 2009; Yeşilbursa, 2008). Doğal halleriyle kalmış yerler, tematik müzeler ve müzeleştirilerek ziyarete açılmış açık alanlar olmak üzere üç formda karşımıza çıkan (Öner, 2015) tarihsel çevre unsurları, tarih araştırmacıları ve tarih öğrenenler için paha biçilmez bilgiler taşıyan belirli izler barındırırlar. Kyvig ve Marty’e göre (2000/1996) bunlar (i) maddî olmayan (soyut) izler, (ii) maddî izler, (iii) yazılı izler ve (iv) temsilî izler (şarkılar, masallar vb.) olmak üzere dört farklı formda olabilirler.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre tarihsel çevre mekân olarak “yer üstünde, yer altında ya da su altında bulunan değerler” olarak belirtilmekte ve statüsüne, özelliklerine ve kullanım durumlarına göre sit, koruma alanı, ören yeri gibi alt kategorilere ayrılmaktadır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Md. 3). Nitekim yalnızca mevzuatta değil, akademik literatürde de tarihsel çevre kavramı ile öncelikle kentsel sit alanları ve yanı sıra doğal, tarihsel, arkeolojik ve paleolojik sitler ifade edilmektedir (Albayrak, 2004; Sarı, 2008). Bu tanımlar, UNESCO’nun 26-30 Kasım 1976’da Nairobi’de düzenlenen 19. Genel Konferans’ta almış olduğu “Tarihsel Alanların Korunmaları ve Çağdaş Rollerine İlişkin Tavsiyeler Kararı”nda yer alan tanımla da uyumludur:

“Tarihsel çevre, bağıntıları ve değerleri arkeolojik, mimari, tarih öncesi, tarihsel, estetik ya da sosyokültürel açıdan tanınmış; arkeolojik ve paleontolojik alanlar da dâhil olmak üzere kentsel ya da kırsal bir ortamda insan yerleşimlerini oluşturan herhangi bir bina, yapı ve açık alan topluluğudur.” (UNESCO, 1976).

Tarihsel çevrede öğretim ise öğretim programının uygulanmasına yönelik bir alan gezisi yöntemidir ve tarihsel yapılar, antik kentler ve müzeler bu yöntemin en çok tercih edilen unsurlarıdır (Avcı & Öner, 2015; Westergren, 2009). Literatüre dayanarak, tarihsel çevrede öğretimin gerek dünya genelinde gerekse de ülkemizde Donaldson ve Donaldson’un 1958’de yapmış oldukları tanımında (akt. Priest, 1986; Rickinson vd., 2004) yer alan ve “in / about / for outdoor” sözcükleriyle dile getirilen üç boyutluluğa uygun bir anlayış içinde ele alındığı söylenebilir. Şöyle ki:

- 1- *Okul dışında* (in outdoor) eğitim kavramı, öğrenme-öğretme etkinliklerinin gerçekleştirileceği yeri, gidilen yerin öğrenme alanı, konusu ve kazanımları hakkında sunduğu deneyim fırsatlarını, öğrencilerin konuyla doğrudan temas etmelerini ve öğrenmeye katılanların birbirleriyle etkileşim içinde öğrenmelerini ifade etmektedir (Ford, 1986).
- 2- *Okul dışı hakkında* (about outdoor) eğitim kavramı ile ifade edilen şey öğrenme-öğretme etkinliklerinin gerçekleştirileceği yerin öğrenme alanı, konusu ve kazanımları ile sınırlı olmadığı, bunu aşan çok boyutlu bir anlamı olduğu ve biyolojik, fiziksel, toplumsal ve kültürel yönleri bulunduğu (Ford, 1986).
- 3- *Okul dışı için* (for outdoor) eğitim kavramı ile ifade edilen şey ise öğrenme-öğretme etkinliklerinin gerçekleştirileceği yer adına kazanmamız gereken doğal çevreye, doğa estetiğine ve kültürel mirasa saygı gibi duyuşsal kazanımlar ve olumlu tutumlardır (Ford, 1986).

Özetle, tarihsel çevrede öğretimin “in, about ve for” boyutları öğrenmenin nerede gerçekleşeceği, neyin öğretileceği ve etkinliğinin amacının ne olacağı hakkında bir tanımlamadır. Tarihsel çevrede öğretimin *yer boyutu* (in) bizi tarih öğretimine götürürken; *neyin* (about), *hangi amaçla* (for) öğretileceği ise kültürel miras eğitimi ve tarihsel çevreyi koruma bilincinin kazandırılması gibi hedeflere götürür. Tarihsel çevreye tarih öğretimi perspektifinden bakıldığında, birincil özellik ve işlevi tarihe tanıklık etmiş somut, gerçek ve okunabilir bir belge olması ve ziyaretçilerin geçmişi dokunup görmelerine ve duyumsamalarına fırsat vermesidir (Gökkaya & Yeşilbursa, 2009; Yeşilbursa, 2008). Her bir tarihsel çevre unsuru geçmişteki yaşam, üretim ve arazi kullanma biçimlerinin kaydı niteliğindedir ve içlerinde kaydın yapıldığı döneme ait eşsiz bilgiler, düşünceler, gelenekler, tartışmalar, hikâyeler, kanıtlar ve tüm bu verilere erişmemizi sağlayan duygusal bağlantılar ve zihinsel geçit noktaları barındırırlar (Gökkaya & Yeşilbursa, 2009; Patrick, 1993; Yeşilbursa, 2008; Yeşilbursa & Barton, 2011). Bu bağlamda, bir tarihsel çevre ayrıntılı incelendiğinde, yalnızca bir yer değil, o yerde var olmuş insan-mekân ilişkileri ve bu ilişkiden doğmuş değerler, idealler ve felsefe de görülebilir (Yeşilbursa & Barton, 2011). Dolayısıyla tarihsel çevrenin tarih öğretiminde kullanılması öğretim sürecine şu önemli katkıları sağlayabilir (Avcı Akçalı, 2015; Avcı & Öner, 2015; Demircioğlu, 2005; Demircioğlu & Demircioğlu, 2015; Gökkaya & Yeşilbursa, 2009; Horton, 2000; Safran, 2006; Westergren, 2009; Yeşilbursa, 2008; Yeşilbursa, 2015; Yeşilbursa & Barton, 2011):

- 1- Tarihi gerçek kılarak ilgi ve merak duygusunu canlandırır.
- 2- Öğretimi zenginleştirir ve öğrenmeye teşvik eder.
- 3- Geçmiş, bugün ve gelecek arasında empatik bağ kurulmasına yardımcı olur.
- 4- Öğrenme sürecinde tüm duyu organlarının kullanılmasını sağlar.
- 5- Farklı zekâ türlerinin birlikte kullanılmasını sağlar.
- 6- Öğrencilerin imgelem yetisini harekete geçirir ve geliştirir.
- 7- Tarihsel düşünme becerilerinin gelişimini destekler.
- 8- Disiplinler arası ve çok perspektifli bakış açısı kazandırır.
- 9- Değişim, süreklilik, benzerlik ve farklılık kavramlarının öğrenilmesini kolaylaştırır.
- 10- Temel tarih araştırma becerilerinin gelişimini destekler.
- 11- Konuyu yaşamla ilişkilendirerek öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağlar.
- 12- Bilişsel öğrenmenin yanı sıra duyuşsal öğrenme de sağlar.

Tarihsel çevreye kültürel miras eğitimi ve tarihsel çevrenin korunması perspektiflerinden bakıldığında ise tarihsel çevrenin barındırdığı değer, inanç, gelenek gibi manevî zenginlikler ve bunlara yönelik olumlu tutum ve değerler kazandırılması hedefi öne çıkmaktadır (Mustak, 2017; Sağ, 2018). Dolayısıyla tarihsel çevrede öğretimin bu perspektifte ele alınması öncelikle çevresini bir bütün olarak kavrayan, çevreyle ilgili konularda bilgi, beceri ve değer yargıları ile donanmış; sorumluluk sahibi, duyarlı, bilinçli ve girişken vatandaşlar yetiştirilmesi hedefine dayanmaktadır (Sarı, 2008). UNESCO'nun geçmişten kalanlarımız, bugün yaşadıklarımız ve gelecek nesillere aktardıklarımız olarak tanımladığı (Yeşilbursa & Barton, 2011) kültürel mirasın eğitiminde başlıca amaç, 2004 Lahey Forumunda da belirtildiği üzere, yarımın vatandaşları olan çocukları tarihsel çevrenin potansiyelini bilen, tarihsel çevre hakkında duyarlı, mevcut çevre sorunlarına yönelik farkındalık kazanmış, çözüm yolları hakkında düşünen ve çözüm süreçlerine aktif bir biçimde katılmaya ve sorumluluk üstlenmeye istekli bireyler olarak yetiştirmektir (Alkış & Oğuzoğlu, 2005a; Mustak, 2017). Tarih bilinci kolektif bellek üzerine kurulur ve bir toplumun belleği Graeme Shankland'ın "*Eski binaları olmayan bir şehir anıları olmayan bir insana benzer.*" (Gökkaya Nişancı, 2010) sözünde belirtildiği gibi tarihsel çevre ve kültürel mirasın ayrıntılarında gizlenmiş ortak anılar üzerine kurulur.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde tarihsel çevrenin kullanımına yönelik tutum, görüş ve olanaklarını derinlemesine belirlemek ve gerek öğretmenlerin önerilerini gerekse de konu ile ilgili bilimsel literatürü temel alan uygulanabilir kılavuzlar geliştirilmesine temel oluşturacak öneriler geliştirebilmektir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır:

Tarihsel çevre ile tarih öğretimi hakkında bilgi ve farkındalık kategorisindeki sorular:

- 1- Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihsel çevre kavramını nasıl algılamaktadır?
- 2- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görev yaptıkları bölgedeki tarihsel çevre yer ve unsurlarını bilme durumları nedir?
- 3- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihsel çevreden yararlanabilecekleri ünite ve konuları bilme düzeyleri nedir?
- 4- Sosyal Bilgiler öğretmenleri, lisans eğitimleri boyunca aldıkları tarihsel çevre eğitimini nasıl değerlendirmektedir?

Tarihsel çevre ile tarih öğretimi hakkında tutumlar kategorisindeki sorular:

- 1- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihsel çevrenin kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, tarihsel çevrenin sosyal bilgiler derslerine uygunluğu hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 3- Sosyal Bilgiler öğretmenleri, mevcut öğretim programlarını tarihsel çevreden yararlanma konusuna yaklaşım açısından nasıl değerlendirmektedirler?

Tarihsel çevre ile tarih öğretimi uygulamalarına yönelik görüşler kategorisindeki sorular:

- 1- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, tarihsel çevreden yararlanma uygulamalarında karşılaşılan ya da karşılaşılabilecek sorun ve zorluklara ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, tarihsel çevreden yararlanma uygulamalarında karşılaşılan ya da karşılaşılabilecek sorun ve zorlukların çözümüne ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihsel çevreden yararlanma konusunda sınıf içi ve sınıf dışı etkinlik önerileri nelerdir?

1.2. Araştırmanın önemi

Araştırma, öğretmenlerin tarihsel çevreye yönelik alan gezilerinden yeterince yararlanmadıkları ya da yararlandıkları zaman da çeşitli plan, strateji ve yöntem hata ve eksiklikleri ile yararlandıklarını ortaya koyan çeşitli araştırma bulgularını referans almaktadır. Dolayısıyla araştırma sonucunda elde edeceğimiz bulguların, öğretmenlerin tarihsel çevreden yararlanma konusunda dile getirdikleri sorunların anlaşılmasına ve bu sorunlara yönelik çözümler geliştirilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Araştırma, konuyla ilgili lisansüstü tezlerin ve diğer yurt içi yayınların sayıca azlığı dikkate alındığında orijinal, güncel ve öğrenme-öğretme sürecine katkı sağlayıcı nitelikte kabul edilebilir.

Nitekim bu çalışmanın türetildiği yüksek lisans tezi kapsamında, araştırmamızın ürünlerinden biri olarak "Öğretim Programı Temelli Etkinlik Kılavuzu" başlığını taşıyan ve öğretmenler için oldukça işlevsel ve yararlı olduğunu düşündüğümüz bir öğretim materyali de hazırlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Mevcut durumun anlaşılması ve açıklanmasının amaçlandığı bu çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Gerçekleşen olayların ve algıların doğal bir ortamda bütüncül ve gerçekçi bir biçimde ortaya konabilmesini amaçlayan (Yıldırım & Şimşek, 2018) nitel araştırma modeli, nicel araştırmalardan farklı olarak “Niçin? Nasıl? Ne şekilde?” gibi sorulara odaklanmış bir modeldir ve genel olarak gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama teknikleri ile yürütülür (Akarsu & Akarsu, 2019).

Seçilen araştırma modeli, olgu bilim deseninde yürütülmüş ve betimsel analiz yapılmıştır. Olgu bilim, belli bir olguya yönelik bakış açıları ya da kişisel algıların ortaya çıkartılarak yorumlanmasına dayanan ve günlük yaşamda sürekli karşılaştığımız fakat anlamını tam bilmediğimiz olguları derinlemesine inceleme olanağı tanıyan bir araştırma desendir (Büyüköztürk vd., 2015; Yıldırım & Şimşek, 2016). Öğretmenlerin tarihsel çevreden yararlanmaları konusundaki mesleki bilgi ve deneyimleri hakkında olgusal veri elde etmek amacıyla hem anket formu kullanılmış hem de olgu bilim deseninin gereği olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

2.2. Araştırmanın çalışma grubu

Araştırmanın modeli açısından, görüşülen öğretmenler bir örneklem grubu değil, çalışma grubu olarak tanımlanmış ve bu grup Çanakkale ilindeki alt, orta ve üst gelir gruplarını temsil eden 6 ortaokulda görevli 14 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşturulmuştur.

2.3. Veri toplama araçları ve süreci

Araştırma soruları referans alınarak, araştırmacılar tarafından “Tarihsel Çevre ile Sosyal Bilgiler Öğretimi” başlığı altında hem çoktan seçmeli sorular içeren bir anket formu hem de açık uçlu sorular içeren Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket ve görüşme formları öncelikle konuyla ilgili 5 uzman öğretim üyesinin incelemesine sunulmuş; onlardan gelen görüş ve öneriler çerçevesinde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra pilot görüşme ve uygulamalar eşliğinde ayrıca 2 sosyal bilgiler öğretmenin de görüşü alınmıştır.

2.4. Verilerin analizi

Görüşmelerden elde edilen bulguların düzenli ve yorumlanmış olarak sunulabilmesi için, görüşme verileri betimsel analiz tekniği kullanılarak incelenmiştir. Bu amaçla etik kurallar gereği katılımcılara kod adı verilmiş, katılımcı görüşleri kodlanarak açıklayıcı temalara dönüştürülmüş, frekans/yüzdeleri de hesaplandıktan sonra kategori oluşturma yöntemi kullanılarak araştırma sorularının yer aldığı kategorilere göre düzenlenmiştir.

Yapılan analizin güvenilirliği açısından, görüşme kayıtları, Sosyal Bilgiler eğitimi alanında yüksek lisans mezuniyeti bulunan iki Sosyal Bilgiler öğretmenine okutulup incelenmiştir. Kodlamanın güvenilirliğine yardımcı olan öğretmenlerin, inceleme sonucunda saptanan görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları Miles ve Huberman’ın (2015) Güvenirlik = Görüş birliği / (Görüş birliği+görüş ayrılığı) formülüne göre hesaplanmış ve dış denetçi görüşlerinin bizim kodlamamız ile %94 oranında örtüştüğü görülmüştür. Miles ve Huberman (2015) güvenilirlik açısından örtüşmenin alt sınırını %90 olarak kabul ettiklerine göre tarafımızdan yapılmış kodlama temel güvenilirlik düzeyini karşılamaktadır.

2.5. Araştırmanın etik izinleri

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Bursa Uludağ Üniversitesi Yayın ve Etik Kurulları

Etik değerlendirme kararının tarihi: 26.01.2018

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 3 numaralı karar

Anket uygulama çalışmaları Çanakkale Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nün 15.03.2018 tarihli anket uygulama izni çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Anket formu bulguları

Tablo 1.

Katılımcı Bilgileri: Cinsiyet

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Kadın (Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö13, Ö14)	8
2	Erkek (Ö3, Ö4, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12)	6

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 2.

Katılımcı Bilgileri: Kıdem Yılı

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	+ 20 yıl (Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö12, Ö13, Ö14)	8
2	10-19 yıl (Ö1, Ö2, Ö3, Ö10, Ö11)	5
3	1-10 yıl (Ö4)	1

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 3.

Derslerinizde Tarihsel Çevreden Yararlanmak Amacıyla İnceleme Gezileri Düzenliyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö12, Ö14)	10
2	Hayır (Ö9, Ö10, Ö11, Ö13)	4

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 4.

Tarihsel Çevreden Yararlanmak Amacıyla İnceleme Gezileri Düzenliyorsanız, Bu Tür Etkinlikleri Bir Akademik Yıl İçinde Kaç Kez Yapabiliyorsunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	1 etkinlik (Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö8, Ö12)	6
2	Hiç yapamıyorum (Ö9, Ö10, Ö11, Ö13)	4
3	2 etkinlik (Ö4, Ö5, Ö14)	3
4	4'ten fazla etkinlik (Ö7)	1

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 5.

Sanal İnceleme Gezisi Yapmanızı Mümkün Kılan Yeterli Dijital Materyale Sahipseniz, Bunları Bir Akademik Yıl İçinde Kaç Derste Kullanıyorsunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Hiç kullanmıyorum (Ö3, Ö5, Ö9, Ö10)	4
2	2 derste (Ö2, Ö6, Ö11, Ö13)	4
3	4 derste (Ö8, Ö14)	2
4	4 dersten fazla (Ö7, Ö12)	2
5	1 derste (Ö1)	1
6	3 derste (Ö4)	1

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 6.

Derslerinize Tarihsel Çevreye Tanıklık Etmiş ya da Tarihsel Çevre Konusunda Uzmanlaşmış Kaynak Kişiler Davet Ediyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Hayır (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14)	11
2	Evet (Ö1, Ö7, Ö13)	3

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 7.

Kaynak Kişi Yönteminden Yararlanıyorsanız, Derslerinize Bir Akademik Yıl İçinde Kaç Kaynak Kişi Davet Edebiliyorsunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Hiç davet etmiyorum (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14)	11
2	1 kişi davet ediyorum (Ö1, Ö13)	2
3	4 kişiden fazla davet ediyorum (Ö7)	1

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 8.

Tarihsel Çevrenin Örgütlü ve Tematik Bir Sunumu Olarak Müze Ziyaretlerinden Yararlanıyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö11, Ö12, Ö14)	11
2	Hayır (Ö9, Ö10, Ö13)	3

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 9

Müze Ziyaretlerinden Yararlanıyorsanız, Bir Akademik Yıl İçinde Kaç Kez Yapabiliyorsunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	1 kez (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö11, Ö12)	8
2	Hiç yapamıyorum (Ö9, Ö10, Ö13)	3
3	2 kez (Ö5, Ö14)	2
4	4 kezden fazla (Ö7)	1

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 10.

Görev Yaptığınız İl Sınırları İçinde Derslerinizde Kullandığınız ya da Kullanılmasını Uygun Gördüğünüz Tarihsel Çevre Öğeleri Var mı?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13, Ö14)	13
2	Hayır (Ö11)	1

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 11.

Lisans Eğitimi Yıllarında Almış Olduğunuz Öğretmenlik Eğitiminin, Derslerinizde Tarihsel Çevreden Yararlanabilmek İçin Uygun ve Yeterli Mesleki Bilgi ve Becerileri Kazandırdığını Düşünüyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Kısmen yeterli (Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö10, Ö11, Ö14)	7
2	Hiç yeterli değil (Ö1, Ö2, Ö7, Ö9, Ö13)	5
3	Yeterli (Ö5, Ö12)	2

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 12.

Tarihsel Çevre, Yerel Tarih ya da Sözlü Tarih Gibi Alanlarda Lisans Öğrenciliğiniz Döneminde Aldığınız Zorunlu ya da Seçmeli Dersler Olmuşsa Bu Derslerin Adını Yazınız?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Tarihsel çevre, yerel tarih ya da sözlü tarih gibi alanlarda ders almadım (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14)	11
2	Sanat tarihi (Ö4)	1
3	Turizm (Ö7)	1
4	İlişkisiz yanıt (Ö10)	1

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 13.

Tarihsel Çevre, Yerel Tarih ya da Sözlü Tarih Gibi Alanlarda Katıldığınız Hizmetiçi Eğitim Uygulamaları Oldu mu?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Hayır (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13)	11
2	Evet (Ö7, Ö9, Ö14)	3

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 14.

Tarihsel Çevreye Düzenlemiş Olduğunuz İnceleme Gezilerinin Sıklığını Yeterli Buluyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Hayır (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13)	12
2	Evet (Ö6, Ö14)	2

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 15.

Tarihsel Çevrede Sanal İnceleme Gezisi Yapmanızı Mümkün Kılan Yeterli Sayıda Görsel-İşitsel Materyaller Bulduğunu Düşünüyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö1, Ö2, Ö3, Ö8, Ö11, Ö12, Ö14)	7
2	Hayır (Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö13)	7

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 16.

Tarihsel Çevreden Yararlanmayı Güçleştiren Aşağıdaki Sorunları Önem Sırasına Göre Numaralandırınız.

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Yasal izinlerin alınması (Ö1, Ö2, Ö3, Ö6)	4
2	Yetkililerin idari yaklaşımları (Ö3, Ö4, Ö5)	3
3	Etkinlik maliyeti ve finansman temini (Ö4, Ö6, Ö7)	3
4	Ulaşım organizasyonu (Ö2, Ö5, Ö7)	3
5	Öğrenci güvenliğinin sağlanması (Ö3, Ö6, Ö10)	3
6	Velilerden izin alınması (Ö5, Ö6, Ö10)	3
7	Hazırlık çalışmaları (Ö4, Ö11)	2
8	Gerekli etkinlik zamanı (Ö3)	1

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 17.

Tarihsel Çevrenin Kullanımı, Sizce Derslerin Hangi Bölümünde Daha Etkili ve Yararlı Olabilir?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Sonuç (Ö1, Ö3, Ö6, Ö8, Ö10, Ö14)	6
2	Geliştirme (Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö13)	5
3	Giriş (Ö9, Ö11, Ö12)	3

(* Ö: Kodlanmış öğretmen)

3.2. Yarı-yapılandırılmış görüşme bulguları

3.2.1. Bilgi ve farkındalık kategorisindeki bulgular

Tablo 18.

Tarihsel Çevrede En Çok İlgi Çeken ve Merak Uyandıran Unsurlar

S.N.	Kodlanmış Unsurlar	f
1	İlgisiz yanıt (Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14)	9
2	Sit alanları (Ö1, Ö2, Ö9)	3
3	Anıtlar ve şehitlikler (Ö1)	1
4	Yakın tarihe ait kalıntılar (Ö2)	1
5	Günlük kullanım materyalleri (Ö4)	1
6	Tarihsel doku (Ö4)	1

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Bu soruda esasen, öğretmenlerin tarihsel çevre unsurlarında neyi daha çok eğitici bulduklarını ortaya koymaları beklenmiştir. Ancak öğretmenler arasında soruya yanıt oluşturmayacak ilgisiz açıklamalarda bulunanlar olması nedeniyle; soru, yukarıdaki beklentimizi netleştirecek yönde farklı biçimlerde kodlanarak birkaç kez daha sorulmuştur. Sorunun olabildiğince detaylandırılması ve örneklendirilmiş olmasına karşın ilgisiz yanıtların çokluğu öğretmenlerin tarihsel çevrenin pedagojik değeri hakkında yeterince kuramsal, kavramsal ve terminolojik birikime sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 19.

Tarihsel Çevre Kullanılarak İşlenmeye Uygun Olan Konular

S.N.	Kodlanmış 5. Sınıf Konuları	f
1	Uygarlıkları Öğreniyorum (Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö14)	7
2	Tüm konular uygundur (Ö10)	1
Kodlanmış 6. sınıf konuları		
1	Türklerin tarihi ile ilgili konular (Ö2, Ö3, Ö11, Ö14)	3
2	Tüm konular uygundur (Ö10)	1
Kodlanmış 7. Sınıf Konuları		
1	Osmanlı tarihi ile ilgili konular (Ö2, Ö3, Ö5, Ö11, Ö14)	4
2	Tüm konular uygundur (Ö10)	1
Kodlanmış 8. Sınıf Konuları		
1	Çanakkale Cephesi (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö14)	10
2	Tüm konular uygundur (Ö10)	1
Kodlanmış Belirsiz Bilgi		
1	İlgisiz yanıt (Ö13)	1

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Bu soruya verilen yanıtlara göre, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin 8. sınıfta okutulan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersini tarihsel çevreye yönelik alan gezileri konusunda diğer derslere kıyasla daha uygun buldukları anlaşılmaktadır. Bunu Sosyal Bilgiler 5 dersi izlerken, Sosyal Bilgiler 6 ve 7. sınıf dersleri yeterince uygun bulunmamıştır. Ancak bu yanıtlar büyük ölçüde, Çanakkale ilinin Osmanlı tarihi ve Türklerin tarihi konuları açısından sunduğu tarihsel çevre çeşitliliğinin kısıtlılığı ile ilgili görünmektedir.

Tablo 20.

Tarihsel Çevrenin Derste Kullanılmaya Uygunluk Ölçütleri

S.N.	Kodlanmış ölçütler	f
1	Öğrenme içeriğine uygun olması (Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö13)	6
2	Tarihsel çevrenin eğitim-öğretim zamanını kısıtlamayacak yakınlıkta olması (Ö1, Ö2)	2
3	Öğrencilerin daha önce görmedikleri ve ziyaret etmeyi talep ettikleri yerler olması (Ö2)	1
4	Gidilecek tarihsel mekân hakkında yeterli bilginin olması (Ö4)	1
5	Güvenlik önlemlerinin sağlanmış olması ve ulaşım kolaylığı (Ö8)	1
6	İlgisiz yanıt (Ö10, Ö11, Ö12, Ö14)	4

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Katılımcı öğretmenlerin yaklaşık yarısı, alan gezisi düzenlenecek bir tarihsel mekân seçimi yaparken okuldaki öğrenme içeriğine uygun unsurlar barındırmasını referans almaktadır. Bunun dışında dile getirilen ölçütler genel olarak literatür bulguları ile uyumlu görünmektedir. Soruya verilen "Rehberli turlar varsa katılıyoruz." ya da "Burada Çanakkale Cephesi var, oraya gezi düzenliyoruz." şeklindeki, tarihsel çevre seçim ölçütlerinin ne

olduğunu yeterince yansıtmayan ya da ilgisiz kalan yanıtlar cinsiyet ve kıdeme göre bir anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 21.*Öğretmenlere Göre Tarihsel Çevre*

S.N.	Kodlanmış tanımlar	f
1	Bizim bilgi olarak öğrendiğimiz tarihin gerçekleştiği yer (Ö5, Ö7, Ö12, Ö14)	4
2	Geçmiş ile günümüz arasında köprüdür (Ö6, Ö8)	2
3	Geçmişten günümüze ulaşmış kültür unsurları ve çeşitli eserlerin bulunduğu alan (Ö1)	1
4	Çevremizi kuşatan ve tarihin tanıklık ettiği her şey tarihsel çevre unsurudur (Ö2)	1
5	Tarihsel mekânların bulunduğu alanlar (Ö3)	1
6	Tarihsel kalıntıları sergileyen müzeler (Ö3)	1
7	Bulduğumuz yerin geçmişteki hali (Ö4)	1
8	Açık hava müzeleridir (Ö9)	1
9	Geçmiş görebilmemize yardımcı olan yerlerdir (Ö10)	1
10	Sit alanlarıdır (Ö11)	1
11	Geçmişteki insanlar üzerinde önemli etki ve izler bırakmış yerler (Ö13)	1

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Katılımcı öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar, tarihsel çevrenin tanımı konusunda belirgin bir uzlaşma içinde olmadıklarını göstermekle birlikte, genel olarak hem kuramsal ve kavramsal literatür açısından doğru yanıtlardır hem de öğretmen görüşlerini sorgulayan başka araştırmaların bulgularıyla uyumlu görünmektedir. Bu soruda, hatalı değilse de eksik denilebilecek tek yanıt 10-19 yıl aralığında kıdeme sahip bir erkek öğretmen tarafından verilen ve tarihsel çevreyi müzelere indirgeyen yanıtıdır.

3.2.2. Tutumlar kategorisindeki bulgular**Tablo 22.***Öğretmenlerin Tarihsel Çevrenin Öğretim Materyali Olarak Kullanılmasına Yönelik Tutumları*

S.N.	Kodlanmış olumlu tutumlar	f
1	Tarihsel çevre öğrenme içeriğini somutlaştırma işlevine sahiptir (Ö3, Ö6)	2
2	Tarihsel çevre, konuları görselleştirme üstünlüğüne sahiptir (Ö1)	1
3	Tarihsel çevre, kalıcı öğrenmeye katkı sağlar (Ö2)	1
4	Tarihsel çevre önemli bir tamamlayıcı ve açıklayıcı materyaldir (Ö4, Ö12)	2
5	Materyal olarak kullanmaya uygun (Ö5, Ö7, Ö9, Ö11, Ö14)	5
6	Tarihsel çevre aidiyet ve sorumluluk duygusunun gelişimine katkı sağlar (Ö8)	1
7	Sanal müze formunda olması halinde kullanılabilir (Ö10)	1
Kodlanmış olumsuz tutumlar		
1	Yanıt yok (Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10, Ö12, Ö14)	8
2	Ulaşım organizasyonu (Ö3, Ö7, Ö9)	3
3	Müze hizmetlerinin eksikliklerinden kaynaklanan nedenler (Ö4)	1
4	Çocukların verdiği önem ve ciddiyette eksiklik (Ö7, Ö11)	2
5	Zaman yetersizliği (Ö9)	1
6	Finansman yetersizliği (Ö9)	1
7	Yasal izinlerin çok zaman alması (Ö9)	1
8	Öğrencilerin öğrenim ve iş yüklerinin fazla olması (Ö9)	1
Kodlanmış Belirsiz Tutum		
1	İlgisiz yanıt (Ö13)	1

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tarihsel çevrenin bir materyal olarak tanımlanıp kullanılmasını öğretmenlerin yalnızca 1/3'ü doğrudan doğruya uygun bulmuş, diğerleri ise soruyu genel olarak tarihsel çevrede bulunan çeşitli materyallerin öğrenme-öğretme sürecine sağlayabilecekleri olası katkılar şeklinde algıladıklarını düşündüren yanıtlar vermişlerdir. Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğunun verdiği yanıtlarda "Tarihsel çevre asla bir öğretim materyali olarak tanımlanıp kullanılamaz." şeklinde kararlı ve gerekçeli açıklamalara yer verilmemiştir. Ancak tarihsel çevrenin bir öğretim materyali olarak kullanılmasının önündeki çeşitli engelleri dile getirirken aslında alan gezisi yönteminin dünya genelinde yaygın dile getirilen engellerine gönderme yapmış olmaları, öğretmenlerin bir olanak, araç ya da fırsatı öğretim materyali olarak kullanmak ile bunları bir öğretim yöntemi olarak ele almak arasında belirgin bir ayrım gözetmediklerini düşündürmektedir.

Tablo 23.*Öğretmenlerin Tarihsel Çevrenin Öğretim Yöntemi Olarak Kullanılmasına Yönelik Tutumları*

S.N.	Kodlanmış olumlu tutumlar	f
1	İlgi çekici ve kalıcı öğrenme sağlayan bir öğretim yöntemidir (Ö3, Ö4, Ö8, Ö9, Ö13)	5
2	Tarihsel çevre, öğrenmeyi somutlaştıran bir öğretim yöntemi olarak kullanılabilir (Ö1, Ö2)	2
3	Öğretim yöntemi olarak kullanılabilir (Ö6, Ö11)	2
4	Okul dışı eğitime uygun davranış, tutum ve becerilerin eğitimin ilk basamaklarından itibaren kazandırılmış olması koşuluyla yöntem olarak kullanımı uygundur (Ö7)	1
5	Yanıt yok (Ö10, Ö12)	2
Kodlanmış olumsuz tutumlar		
1	Yanıt yok (Ö3, Ö6, Ö8, Ö11, Ö13)	5
2	Aşırı zaman kullanımı gerektiren bir yöntem olduğu için kullanışlı değil (Ö1, Ö2, Ö12)	3
3	Çocuklar sıkıcı bulabilir (Ö4)	1
4	Çocukları güdülemek zor olabilir (Ö4)	1
5	Çocuklarda okul dışı eğitimin gerektirdiği temel davranış, tutum ve beceriler önceki basamaklarda oluşmamış ise, gezi faaliyetine dönüşerek verimsizleşme riski içeren bir yöntemdir (Ö7)	1
6	Yanıt yok (Ö10)	1
Kodlanmış Belirsiz Tutum		
1	İlgisiz yanıt (Ö14) (*Ö: Kodlanmış öğretmen)	2

Tarihsel çevrenin bir öğretim yöntemi olarak tanımlanıp kullanılmasını öğretmenlerin tamamına yakını, nasıl bir yöntem olduğuna yönelik göndermeler de yaparak onaylamışlar; yalnızca 2 öğretmen belirgin bir olumlu tutum ortaya koymamıştır. Tarihsel çevrede öğretimin bir öğretim yöntemi olarak kullanılmasına yönelik olumsuz tutum yansıtan yanıtlar ise bunun bir öğretim yöntemi olmadığı ya da öyle tanımlanamayacağı yönünde yanıtlar olmaktan çok, çeşitli uygulama güçlüklerine gönderme yapan ve böylece kullanışsız bir yöntem olduğunu ima eden yanıtlar şeklindedir.

Tablo 24.*Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Tarihsel Çevre Konusundaki Çerçevesine Yönelik Tutumları*

S.N.	Kodlanmış olumlu tutumlar	f
1	Yanıt yok (Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13)	6
2	Mevcut öğretim programı tarihsel çevreden yararlanmaya uygun (Ö3, Ö8, Ö10, Ö14)	4
Kodlanmış olumsuz tutumlar		
1	Mevcut Sosyal Bilgiler öğretim programı öğretmenleri tarihsel çevreden yararlanmaya yöneltmek ve teşvik etmek konusunda yeterli değildir (Ö1, Ö5, Ö9, Ö12)	4
2	Mevcut Sosyal Bilgiler öğretim programı tarihsel çevreden yararlanmak konusunda uygun bir zaman esnekliğine sahip değildir (Ö1, Ö2, Ö6, Ö11)	4
3	Öğretim programı uygun olmakla birlikte, programa göre yazılmış ders kitapları bu konuda bir kılavuz işlevi görmekten uzaklar (Ö4)	1
Kodlanmış Belirsiz Tutum		
1	İlgisiz yanıt (Ö7, Ö13) (*Ö: Kodlanmış öğretmen)	1

Sosyal Bilgiler öğretim programının tarihsel çevrede öğrenme-öğretme etkinliklerine uygun olup olmadığının sorgulandığı bu soruda katılımcı öğretmenlerin yalnızca 1/3'ü olumlu tutum bildirmişlerdir. Olumlu tutum içinde olan öğretmenler cinsiyet ve kıdem açısından anlamlı bir bulgu göstermemektedir. Öğretim programının bu boyutuna yönelik olumsuz tutumların daha açık ve kararlı ifade edildiği söylenebilir.

3.2.2. Görüşler kategorisindeki bulgular**Tablo 25.***Öğretmenlerin Tarihsel Çevreden Yararlanırken Hazırlık ve Etkinlik Süreçlerinde Dikkat Ettikleri Noktalara İlişkin Görüşleri*

S.N.	Kodlanmış görüşler	f
1	İlgisiz yanıt (Ö1, Ö2, Ö9, Ö12)	4
2	Gidilecek tarihsel mekânla ilgili ön öğrenme gerçekleştirmeye ve öğrenme içeriği ile ilişkisinin kavranmış olmasına dikkat ediyorum (Ö3, Ö7, Ö9, Ö10, Ö13, Ö14)	6

Tablo 25 (devamı).

Öğretmenlerin Tarihsel Çevreden Yararlanırken Hazırlık ve Etkinlik Süreçlerinde Dikkat Ettikleri Noktalara İlişkin Görüşleri

S.N.	Kodlanmış görüşler	f
3	Çocukların güvenliğinin sağlandığından emin olmayı önceliyorum (Ö5, Ö8)	2
4	Etkinlik öncesi, sırası ve sonrasına yönelik ayrıntılı plan yapmış olmaya dikkat ediyorum (Ö6, Ö8)	2
5	Mevzuata bağlı prosedürlerin tamamlanması ve yasal izinlerin alınmış olmasına dikkat ediyorum (Ö3)	1
6	Yeterli finansmanın sağlanmış olmasına dikkat ediyorum (Ö3)	1
7	Öğrencinin yaşına uygun örnekler üzerinde odaklanmaya dikkat ediyorum (Ö4, Ö11)	2
8	Sağlık personeli bulunmasına dikkat ederim (Ö8)	1
9	Etkinlik kurallarını öğrenciler ile birlikte belirler, disiplinde uzlaşma sağlarım (Ö8)	1

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Katılımcı öğretmenlerin bu soru hakkındaki yanıtları genel olarak literatür bulguları ile uyumludur. Ancak kuramsal ve kavramsal kaynaklarda başarılı alan gezilerinin olmazsa olmaz reçetesi olarak sunulan “Öğretmenler mutlaka planlı hareket etmelidir.” önerisine yalnızca 2 öğretmenin dikkat ediyor olması önemli bir eksiklik tespiti olarak ifade edilebilir. Planlamaya önem veren biri erkek diğeri kadın 2 öğretmenin ortak paydası, her ikisinin de 20 yılı aşkın kıdeme sahip olmalarıdır. Bunun dışında, öğretmenlerin yaklaşık yarısının, gidilecek yer hakkında okulda ön öğrenme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi konusunda uzlaşmış olmaları belirgin bir görüş olarak kaydedilebilir.

Tablo 26.

Öğretmenlerin Tarihsel Çevreden Yararlanma Konusundaki Sorun ve Zorluklara Karşı Çözüm Önerileri

S.N.	Kodlanmış öneriler	f
1	Planlama ve izin sürecindeki bürokratik formaliteler azaltılabilir (Ö2, Ö3, Ö5, Ö8, Ö14)	5
2	Zamanı verimli kullanmak için tarihsel çevre unsurlarının tek boyutlu görselleri, modelleri ya da sanal ortamda kopyaları oluşturulup öğretmenlerin erişimine açılabilir (Ö1, Ö2, Ö12)	3
3	Bu tür okul dışı faaliyetler için özel bütçe desteği sağlanabilir (Ö2, Ö7)	2
4	MEB ile tarihsel çevrenin bağlı olduğu kurumlar, özellikle de Kültür Bakanlığı arasında, maliyeti ve bürokratik formaliteleri azaltıcı yönde işbirliği ve koordinasyon protokolleri olmalı (Ö3)	1
5	Tarihsel çevrede daha çok alan ve örneğin ziyarete açılması, tanıtılması ve bunlara erişim yollarının çeşitlendirilmesi (Ö4)	1
6	Öğretmenlere tarihsel çevrede eğitim konusunda plan ve kılavuz desteği sağlanmalı (Ö6)	1
7	Deneyimlemeye dayalı yöntemler için, sınıf mevcutlarının azaltılması gerekir (Ö7)	1
8	Bu tür yöntemleri kullanan öğretmenleri teşvik ve motive edecek bir ödül uygulaması getirilmelidir (Ö7)	1
9	Yerel yönetimlerin finansman ya da ulaşım hizmeti desteği sağlanabilir (Ö8)	1
10	Çocuklarının güvenliğinin profesyonel bir ekip tarafından sağlanacak ve öğretmenlerin yalnızca öğretim etkinliklerine odaklanmasını mümkün kılacak yönde kurumsal destek sağlanmalıdır	1
11	İlgisiz yanıt (Ö9, Ö10)	2
12	Bu tür yöntemler yılda birkaç kez Millî Eğitim Bakanlığı projesi olarak uygulansa daha iyi olur	1

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Katılımcı öğretmenlerin çözüm önerileri konusunda vermiş oldukları yanıtlar, genel olarak ilgili literatür bulgularıyla uyumlu yanıtlar olarak kabul edilebilir.

Tablo 27.

Öğretmenlere Göre, Tarihsel Çevreden Yararlanma Konusunda, Öğretim Programları Temel Alınarak Hazırlanacak Materyal Listeleri ve Materyal Kullanma Kılavuzlarının Taşımaları Gereken Özellikler

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Öğrencinin yaşına ve düzeyine uygun olmalı (Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö13)	7
2	Öğretim programındaki kazanımlar ile sınırlı olmalı (Ö3, Ö5, Ö7, Ö9)	4
3	Dikkat çekici ve eğlenceli etkinliklere yer vermeli (Ö1, Ö8)	2
4	İlgisiz yanıt (Ö2, Ö11, Ö14)	3
5	Görsel açıdan zengin olmalı (Ö4)	1
6	Aile katılımını sağlayacak etkinlik önerileri barındırmalı (Ö4)	1
7	Uzman görüşleri alınarak hazırlanmalı (Ö5)	1
8	Bu tür kılavuzlar kurumsal kaynaklardan çevrimiçi erişilebilir nitelikte olmalıdır (Ö6, Ö12)	2
9	Farklı zekâ tiplerini dikkate almalı (Ö8)	1
10	Değerlendirme etkinliklerine mutlaka yer vermeli (Ö8)	1

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Katılımcı öğretmenlerin bir kılavuz materyalinden beklentileri, genel olarak ilgili literatür bulgularıyla uyumludur. Öğrenci yaşına ve düzeyine uygunluğun, öğrenme kazanımlarıyla uyumlu olmasının üzerinde en çok durulan unsurlar olması kanıksanmış kabuller arasında düşünülebilir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada, üç belirgin sonuç elde edilmiştir:

- 1- Sosyal Bilgiler öğretmenleri, tarihsel çevre hakkında belirli bir bilgi ve farkındalık düzeyine sahip olmakla birlikte, bu düzey tarihsel çevreden etkin yararlanmak için yeterli değildir.
- 2- Sosyal Bilgiler öğretmenleri, tarih öğretiminde tarihsel çevreden yararlanmaya karşı olumlu tutumlara sahip olmalarına karşın, bundan yararlanma sıklıkları düşüktür.
- 3- Sosyal Bilgiler öğretmenleri, tarihsel çevreden öğretim amaçlı yararlanma konusunda istekli görünmekle birlikte, bundan kaçınmalarına yol açan çok sayıda olumsuz görüşe sahiptirler.

Araştırmadan elde edilen bulgular, literatür taramasından elde edilen başka araştırmaların bulgularıyla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bunlar şöyle özetlenebilir:

- 1- Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin tarihsel çevre hakkında genel bir bilgi ve farkındalık düzeyine sahip oldukları, ancak, tarihsel çevrenin pedagojik değeri hakkında yeterince kuramsal, kavramsal ve terminolojik birikime sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Araştırmamızdan elde edilen bu sonuç, Avcı Akçalı'nın (2015), araştırmasını yürüttüğü 12 tarih öğretmenin bilgi ve farkındalık düzeyinin öğretmen adaylarından daha düşük çıktığını saptadığı çalışmanın ve Öner'in (2015) öğretmenlerin okul dışı tarih derslerinin yapılabileceği alanlara ilişkin farkındalıklarının orta seviyede olup yeterli düzeyde olmadığını saptadığı çalışmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir.
- 2- Öğretmenler belirli bir tarihsel mekânın alan gezisi düzenlemeye uygun olup olmadığını sorgularken, yalnızca mekânın ünite ve konularla tematik uyumuna, okula uzaklığına, öğrencilerin gösterdikleri ilgiye ve ulaşım kolaylığına dikkat etmektedirler. Tarihsel mekân seçme ölçütlerindeki bu yetersizlik, tarihsel çevreye yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerindeki düşüklüğün de gerekçesi olarak düşünülebilecek yetersiz öğretmenlik eğitimi ile ilişkilendirilebilir. Araştırmamızdan elde edilen bu sonuç, Avcı Akçalı'nın (2015), araştırmasını yürüttüğü 12 tarih öğretmenin hiçbirinin okul dışı tarih eğitimi almadıklarını ve kendilerini bu konuda yetersiz hissettiklerini saptadığı çalışmanın ve Egüz'ün (2011) öğretmenlerin müze ile eğitimde gerekli donanımına sahip olmadıkları bulgusuna ulaştığı çalışmanın sonuçları tarafından da desteklenmektedir.
- 3- Öğretmenler tarihsel çevrede tarih öğretiminin bir öğretim yöntemi olduğunu, ancak bu yöntemin uygulanmasının önünde de “yasal izinler ve bürokratik formaliteler, sanal müze altyapısının yetersizliği, finansal sorunlar, sınıf mevcutlarının kalabalık olması” gibi çok sayıda sorun bulunduğunu belirtmektedirler. Araştırmamızdan elde edilen bu sonuç, örneklem aldıkları okul ya da öğretmenlerin yaklaşık yarısının tarihsel çevreye ve müzelere hiçbir alan gezisi düzenlemedikleri, düzenleyebilenlerin ise bunu yılda en çok bir ya da iki kez yapabildikleri ve bu durumun da bizim yukarıda belirttiğimiz sorun ve engellerden kaynaklandığı bulgularına ulaşan Avcı (2014), Avcı Akçalı (2015), Bozdoğan (2007), Çengelci Köse (2013), Çetin vd. (2010), Egüz (2011), Mustak (2017) ve Öner (2015) tarafından yapılmış araştırmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir.
- 4- Öğretmenler, yürürlükteki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın yapı ve içerik olarak tarihsel çevreden yeterince yararlanmaya elverişli olmadığı konusunda hemfikir görünmektedirler. Bu bulgu Avcı Akçalı (2015) tarafından yapılmış çalışmanın aynı konudaki bulgusuyla tamamen örtüşmektedir.
- 5- Öğretmenler dile getirdikleri çeşitli eksiklik ve engellere rağmen, seçtikleri çeşitli mekânlara ya da müzelere yılda en az bir kez alan gezisi düzenlediklerini ve bunu da çoğunlukla üniteler okulda işlendikten sonra değerlendirme faaliyeti olarak yaptıklarını belirtmektedir. Bu sonuç, alan gezilerinin önünde duran bütün kurumsal ve malî sorunlara karşın, öğretmenlerin alan gezisi yönteminin pedagojik yararına ilişkin olarak geliştirmiş oldukları olumlu tutumun göstergesi olarak düşünülebilir. Nitekim Avcı Akçalı (2015) da, çalışmasında, öğretmenlerin tamamının alan gezilerine karşı bilgiyi kalıcı hâle getirdiği ve öğrenmeyi görselleştirdiği gerekçesiyle olumlu tutum geliştirmiş olduklarını saptamıştır. Yine Mustak (2017) ve Öner (2015) de çalıştıkları öğretmenlerin alan gezisinin yararına inandıkları, onların bunu öğrenme içeriğini somutlaştıran ve öğrenmeyi kalıcı hâle getiren bir öğretim yöntemi olarak gördükleri bulgusuna ulaşmışlardır.
- 6- Öğretmenlerin bir alan gezisi düzenleyecekleri zaman, ön hazırlık sürecini daha çok gidilecek yer hakkında ön bilgi toplayıp öğrenciler ile paylaşmaya indirdikleri, faaliyetin bütünü kapsayan bir planlama çalışması yapmadıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgu, araştırmasında katılan öğretmenlerin müze ve alan gezilerinde ön bilgilendirme ile yetindiklerini ve plan yapmadıklarını saptayan Bozdoğan (2007) ve Egüz (2011) tarafından yapılmış çalışmaların sonuçları tarafından da desteklenmektedir.

- 7- Öğretmenler sanal müzelerin yeterli olmadığını dile getirmekte ve sanal müzeler yeterli olsa bile zaten okulların tümünün uygun eğitim teknolojileri donanımına sahip olmadığını belirtmektedirler. Bu sonuç gerek müzeler ve müze eğitimi gerekse de öğretmenlerin müze gezilerine yönelik görüşlerinin temel alındığı araştırmaların hemen hepsinde ortak bir bulgu niteliğindedir. Kaldı ki Egüz'ün (2011) bulgularına göre, yeterli düzeyde sanal müze olsa bile, öğretmenler sanal müzelere erişmek ve onlardan yararlanmak için ne gerekli dijital okuryazarlık ve deneyime ne de bunu mümkün kılacak teknik altyapıya sahiplerdir.
- 8- Anket formu bulguları açısından bakıldığında, kadın ve erkek ya da kıdemli ve kıdemsiz öğretmenler arasında kayda değer bir anlamlı fark olmadığı, ancak alan gezisi düzenleme sıklığı bakımından kıdemli kadın öğretmenler lehine düşük düzeyde bir farklılık bulunduğu saptanmıştır. Kadın öğretmenler lehine gözlemlenen bu farklılık konusunda, Öner'in (2015) çalışmasında da benzer bulgular elde edilmiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak, konuyla ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara çeşitli sorunlara çözüm üretme süreçlerinde yararlanabilecekleri şu öneriler getirilebilir:

Millî Eğitim Bakanlığının çalışmalarına yönelik öneriler:

- 1- Tarihsel çevreden yararlanmaya yönelik alan gezileri Bakanlık düzeyinde desteklenen ve her sömestrede en az bir müze ve bir tarihsel mekân olacak şekilde zorunlu faaliyetler haline getirilebilir.
- 2- Millî Eğitim Bakanlığı ile bünyesinde tarihsel mekân ve müze barındıran resmî ya da özel kurumlar ve yerel yönetimler arasında okulların eğitici-öğretici faaliyetlerini kolaylaştırmaya ve finansal maliyet engelini aşmaya yönelik işbirliği protokolleri düzenlenebilir.
- 3- Okul dışı eğitim faaliyetlerinde öğretmenin temel başarı değişkeni olduğu gerçeğinden hareketle, öğretmenlerin bu alanda hizmet içi eğitim almaları sağlanabilir.
- 4- Yeni atanan öğretmenlerin, Millî Eğitim Müdürlüklerince düzenlenen oryantasyon gezilerine katılarak atandıkları bölgeye ilişkin ayrıntılı bilgi sahibi olmaları sağlanabilir.
- 5- Her il ve ilçe için Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından, bölgedeki tarihsel ve kültürel miras ve bunların pedagojik değerine ilişkin tanıtıcı bir envanter hazırlanarak ilgili alan öğretmenlerine dağıtımı yapılabilir ve bu materyallere EBA ve benzeri dijital platformlardan erişim sağlanabilir.
- 6- Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan başta Kültürel Miras öğrenme alanı olmak üzere tarih öğretimine dayanan konular tarihsel çevreden etkin bir biçimde yararlanmaya olanak tanıyacak yönde yeniden yapılandırılabilir ve program çerçevesinde yazılacak yeni ders kitapları öğretmenler için bu konuda kılavuz bilgi ve örnek etkinlik önerileri ile zenginleştirilebilir.
- 7- Okullarda tarihsel ve kültürel mirası yansıtan miras koridorları, miras sokakları ve merdivenleri oluşturulabilir.

Eğitim Fakültelerine yönelik öneriler:

- 1- Lisans programları okul dışı eğitim, alan gezileri ve tarihsel çevreden yararlanmaya yönelik öğretmenlik bilgi, beceri ve tutumları açısından geliştirilebilir ve öğretmen adaylarının, Fen-Edebiyat Fakültelerinin arkeoloji ve sanat tarihi gibi bölümleri tarafından düzenlenen saha çalışmalarına gözlemci olarak katılabilecekleri Fakülteler arası uygulama işbirliği çalışmaları yapılabilir.
- 2- Öğretmen adaylarının tarihsel çevre bilgi ve farkındalığını geliştirecek yönde kurumsal etkinlikler ve / ya da proje çalışmaları yapılabilir.
- 3- Proje tabanlı bir ders hâline getirilmiş olan Topluma Hizmet Uygulamaları dersinde, kentteki çeşitli müzelerde ya da ziyarete açık denetimli açık tarihsel mekânlarda ziyaretçilere eğitici-öğretici etkinlikler uygulanabilecek ders projeleri geliştirilebilir.
- 4- Alanda uzmanlaşmış akademisyenler ve lisansüstü öğrenciler tarafından, öğretmenlerin hizmetine sunulmak ve esin kaynağı oluşturmak üzere "gezi öncesi, gezi sırası ve gezi sonrası" öğretmen çalışmalarını ayrıntılı olarak gösteren uygulama kılavuzları, ders planları ya da çalışma yapıları tasarlanabilir.

Kültür ve Turizm Bakanlığına yönelik öneriler:

- 1- Mevcut müzelerin tamamının zaman içinde sanal ortamda da hizmet verebilir duruma gelmesi sağlanabilir.
- 2- Alan gezilerinde gereksinim duyulacak temel bilgilerin yer aldığı yazılı, görsel ve elektronik öğretim materyalleri hazırlanıp okullara dağıtılabilir.
- 3- Ulaşım ya da finansman güçlüğü yaşanan bölge ya da illerde, gezici müzeler hazırlanarak okullar ziyaret edilebilir ve barkovizyon gösterileri ile bölgede yer alan tarihsel mekân ve müze sergileri gezici müze araçlarının sanal turları içinde sunulabilir.
- 4- Müzelerde, pedagojik formasyonu bulunan müze uzmanları ya da öğretmenlik mezunu müze görevlileri istihdam edilerek müze içinde özel müze eğitim alanları oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. & Akarsu, B. (2019). *Bilimsel araştırma tasarımı: Nicel, nitel ve karma araştırma yaklaşımları*. Cinius.
- Aktın, K., Karakuş, H., & Sağlam, H. (2013). Sinop Üniversitesi öğretmen adaylarının Sinop iline ait tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalık düzeyleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7), 37-59. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1860>
- Albayrak, H. (2004). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerine resim-iş dersinde tarihi çevre bilinci uyandırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Alkış, S., & Oğuzoğlu, Y. (2005a). İlköğretim öğrencilerinin tarihi çevre bilgisinin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18(1), 23-46.
- Alkış, S., & Oğuzoğlu, Y. (2005b). Ülkemiz koşullarında tarihi çevre eğitiminin önemini ve gerekliliğini arttıran etkenler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18(2), 347-361.
- Avcı Akçalı, A. (2015). Perception of outdoor history teaching in theory and practice: Opinions of teachers and prospective teachers. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 117-137. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.4299>
- Avcı, C. & Öner, G. (2015). Tarihi mekânlar ile sosyal bilgiler öğretimi: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(USBES Özel Sayısı I), 108-133.
- Avcı, M. (2014). *Sosyal bilgiler dersinde kültürel miras eğitime ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Bozdoğan, A. E. (2007). *Bilim ve teknoloji müzelerinin fen öğretimindeki yeri ve önemi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (19. baskı). Pegem Akademi.
- Castle, M. C. (2002). Teaching history in museums. *Ontario History*, XCIV(1). <http://www.virtualmanitoba.com/TMSP/strategies/G3.TeachinghistoryInMuseums.pdf>
- Çengelci, T. (2013). Social studies teachers' views on learning outside the classroom. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 13(3), 1836-1841. <https://doi.org/10.12738/estp.2013.3.1410>
- Çetin, T., & Gürgil, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin Bartın'ın doğal ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 255-274. <https://doi.org/10.12780/UUSBD441>
- Demircioğlu, İ. H. (2005). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Anı.
- Demircioğlu, İ. H., & Demircioğlu, E. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel çevrenin kullanımı. A. Şimşek & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 99-112). Pegem Akademi.
- Egüz, Ş. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde müze ile eğitimin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi: Samsun ili örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Fägerstam, E. (2012). *Space and place: Perspectives on outdoor teaching and learning (Liu-tryck)*. Linköping University Electronic Press. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:551531/FULLTEXT01.pdf>
- Ford, P. (1986). *Outdoor education: Definition and philosophy*. ERIC Digest. <https://eric.ed.gov/?id=ED267941> adresinden alınmıştır.
- Gökkaya Nişancı, M. (2010). *Tarihsel çevrenin tarih eğitime etkisi: Adalar örnekleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Gökkaya, A. K. & Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(2), 483-506.
- Güleç, S. & Alkış, S. (2003). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin iletişimsel boyutu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 16(1), 63-78.
- Higgins, P., & Nicol, R. (2002). Outdoor learning in theory and practice. In M. Hensler, P. Higgins & R. Niccol (Eds.), *Outdoor education: authentic learning in the context of landscapes*, V. 2 (pp. 3-14). Kisa-Tryckeriet AB. http://www.docs.hss.ed.ac.uk/education/outdoored/oe_authentic_learning.pdf
- Horton, J. O. (2000). On-site learning. The power of historic places. *Cultural Resources Management*, 23(8), 4-5.
- Kuhlemeier, H., Van den Bergh, H., & Lagerweij, N. (1999). Environmental knowledge, attitudes and behavior in dutch secondary education. *Journal of Environmental Education*, 30(2), 4-14.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2863 (2018). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> adresinden alınmıştır.
- Kyvig, D. E. & Marty, M. A. (2000). *Yanbaşımızdaki tarih*. (Çev. N. Özsoy). Tarih Vakfı. (Orijinal çalışma 1996'da yayımlandı).
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi: Genişletilmiş bir kaynak kitap*. Pegem Akademi.

- Mustak, S. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihi kültürel miras eğitimine ilişkin görüşleri (Denizli şehri örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Oktav, C. & Taslamam, C. (2017). Felsefe tarihinde zaman düşünceleri. *Kader*, 15(3), 718-742. <https://doi.org/10.18317/kaderdergi.357130>
- Öner, G. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı tarih öğretimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Türk Tarihi Eğitim Dergisi*, 4(1), 89-121. <https://doi.org/10.17497/tuhed.185618>
- Patrick, J. J. (1993). Prominent places for historic places. *Cultural Resources Management*, 16(2), 8-9.
- Priest, S. (1986). Redefining outdoor education: A matter of many relationships. *The Journal of Environmental Education*, 17(3), 13-15. <https://doi.org/10.1080/00958964.1986.9941413>
- Rickinson, M., Dillon, J., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D., & Benefield, P. (2004). *Review of research on outdoor learning*. Field Studies Council. <http://www.teachernet.gov.uk/teachingandlearning/resourcematerials/growingschools/>
- Safran, M. (2006). *Tarih eğitimi: Makale ve bildiriler*. Gazi Kitabevi.
- Sarı, M. (2008). *Emniyet teşkilatının eğitim sürecinde tarihsel çevre ile ilgili yeni yaklaşımlar* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Shanely, S. D. (2006). *Towards an understanding of an outdoor education program: Listening to participants' stories* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Florida.
- Smith, G. A. (2002). Place-based education: Learning to be where we are. *Phi Delta Kappan*, 83(8), 584-594.
- Szczepanski, A. (2009). Outdoor Education - Authentic learning in the context of urban and rural landscape: A way of connecting environmental education and health to sustainable learning - literary education and sensory experience. Perspective of the where, what, why and when of learning. *Outdoor Environmental Education*, 10, 83-98. https://www.mgu.ac.jp/main/educations/library/publication/pre_hattatsu/no10/hatsurin_13.pdf
- Şimşek, A. & Kaymakçı, S. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminin amacı ve kapsamı. A. Şimşek & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler eğitimi* içinde (ss. 1-13). Pegem Akademi.
- Şimşek, G., Acar, E., Atalan Çayırmez, N., & Elitok Kesici, A. (2013). Exploring the role of the city as a learning environment for heritage education. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 30(2), 105-135. <https://doi.org/10.4305/metu.jfa.2013.2.7>
- UNESCO. (1976). *Recommendation concerning the safeguarding and contemporary role of historic areas*. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13133&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Üztemur, S., Dinç, E. & Acun, İ. (2018). Yer temelli eğitim yaklaşımı ve sosyal bilgiler öğretim programlarına yansımaları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 141-158. <https://doi.org/10.17679/inuefd.326727>
- Westergren, E. (2009). *Tarihi çevrelerde kapsamlı eğitimde 7 adım: Bir eğitim metodu olarak zamana yolculuk*. (Çev. E. Çaypınar). Birger Ohlson. http://www.bridgingages.com/site/assets/files/1253/7_adim_booklet.pdf
- Yeşilbursa, C. C. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihî yerlerin kullanımı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 23, 209-222.
- Yeşilbursa, C. C. (2011). *Sosyal bilgilerde miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Yeşilbursa, C. C. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde yerel tarih. A. Şimşek & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler eğitimi* içinde (ss. 143-170). Pegem Akademi.
- Yeşilbursa, C. C. & Barton, K. C. (2011). Preservice teachers' attitudes toward the inclusion of heritage education in elementary social studies. *Journal of Social Studies Education Research*, 2(2), 1-21.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

Developments within the field of theoretical physics demonstrate that we can only comprehend and learn time conceptually, but not perceptually (Oktav & Taslaman, 2017). The most important conclusion that we can draw from this theoretical observation for history teaching is that the conceptualisation of time is dispensable for history teaching. One of the most efficient approaches that is capable of conceptualising time is primarily about establishing a link between historical events and space. Indeed, the fact that the spatial experience and spatial variety are not only efficacious in history teaching but in all domains of learning has been stated by almost all theoreticians of educational science who exerted significant influence over the 20th century (Castle, 2002; Demircioğlu & Demircioğlu, 2015; Higgins & Nicol, 2002; Shanely, 2006; Smith, 2002; Şimşek & Kaymakçı, 2015). The acknowledgment of the fact that the location of learning has a decisive impact upon learning provided a basis for contemporary learning theories, such as multiple intelligence theory, and constructivism, while consolidating recent educational approaches, such as out-of-school education. Applicable for almost all learning domains and subject types, the out-of-school education relocates the learning domain to life itself and enables interactive learning (Fägerstam, 2012; Priest, 1986; Szczepanski, 2009; Şimşek & Kaymakçı, 2015), setting the pedagogical framework and basis of utilising the historic environment in history teaching.

According to the survey that we carried out on MA theses that investigate the historic environment as an out-of-school education location, we observed that the historic environment is mostly treated in our country within the dimensions of architecture, city planning, and archaeology, while there was a scarcity of studies that treat it as an educational variable. Furthermore, these relatively low number of dissertation studies that attempt to establish a relation between the historic environment and educational sciences treat the topic within the scope of museum and fine arts education. Representing an unparalleled physical connection between the past and contemporary societies, the historic environment preserves unique historical traces that contain priceless pieces of information for history learners. These traces which can be categorised into material, immaterial, written, and representative traces (Kyvig & Marty, 2000/1996) constitute incomparable teaching materials that enable students to learn while conceptualising time.

Utilising historic environments in history teaching cannot only be treated as a way of material utilisation, but also as a holistic teaching method that incorporates unique teaching materials. This method, defined as the “method of field trip” in the literature, is applied to the historic environment in a manner planned to a great extent within the dimensions of “in/about/for outdoor” which were propounded by Donaldson and Donaldson in 1958 (as cited in Priest, 1986; Rickinson et al., 2004). In this context, within the dimension of “in outdoors,” the historic environment serves as a place where learning and teaching occur, while within the dimension of “about outdoors” it represents the biological, physical, societal, and cultural significance of the destination of the trip. Within the dimension of “for outdoors,” on the other hand, the historic environment acts as a representative for perceptual learning outcomes, attitudes, and values regarding the trip destination. In this connection, providing history education in the historic environment ensures at the same time that the lesson gains depth within the contexts of cultural heritage education, and citizenship education.

2. METHOD

In that regard, this research aims to identify social studies teachers’ opinions and attitudes towards the utilisation of historic environments in social studies lessons, as well as their opportunities for utilisation. We also attempt in our study to develop suggestions that could help overcome the obstacles to education in historic environment settings. In order to achieve these aims, we sought answers for the following research questions:

The questions concerning the category of knowledge and awareness about the historic environment and history education:

- 1- How do social studies teachers perceive the concept of historic environment?
- 2- What is social studies teachers’ knowledge level of historic environments, locations, and elements that can be found in their respective regions of duty?
- 3- What is social studies teachers’ knowledge level of units and subjects that could potentially enable them to utilise the historic environment?
- 4- What are social studies teachers’ thoughts on the historic environment education that they received throughout their undergraduate education?

The questions regarding the category of attitudes towards the historic environment and history education:

- 1- What are social studies teachers’ attitudes towards the utilisation of the historic environment?

- 2- What are social studies teachers' thoughts on the appropriateness of utilising the historic environment in social studies lessons?
- 3- How do social studies teachers view the current programmes of instruction within the framework of the method of utilising the historic environment?

The questions concerning the category of opinions about the applications of the historic environment and history education:

- 1- What are social studies teachers' opinions about the problems and challenges that might be faced or that are actually faced in the utilisation applications of the historic environment?
- 2- What are social studies teachers' opinions on the solution of problems and challenges that might be faced or that are actually faced during the utilisation applications of the historic environment?
- 3- What are social studies teachers' suggestions concerning the in-class and out-of-class activities pertaining to the utilisation of the historic environment?

The study made use of phenomenology which is one of the qualitative research methods, and descriptive analysis was carried out. To obtain factual data on teacher's professional knowledge and experience with regards to the utilisation of the historic environment, both a questionnaire and a semi-structured interview, which were designed by the researchers, were employed in our research. Taking into account the methodological model of the study, the interviewed teachers were not defined as a sample group, but as a study group, which consists of 14 social studies teachers who teach at six different middle-schools representing the low-, middle-, high-income groups in the city of Çanakkale.

In the first stage of our study, we obtained the findings based on a 15-questions survey form. These findings can be found presented in the form of coded tables throughout the paper. When it comes to the findings obtained from semi-structured interviews, they are similarly presented in tables and categories. Correspondingly, the information that the participants provided has been coded in three categories.

- 1- Category of knowledge and awareness
- 2- Category of attitudes
- 3- Category of opinions

3. FINDINGS, DISCUSSION AND RESULTS

Having parallels to a large extent with the findings of other studies that we identified in our literature survey, our findings revealed three fundamental results:

- 1- Although the social studies teachers possess a certain level of awareness and knowledge concerning the utilisation of the historic environment in history teaching, this level is not sufficient to effectively benefit from the historic environment.
- 2- Despite the fact that the social studies teachers find the idea of utilising the historic environment in history teaching favourable, the frequency at which they utilise the historic environment is low.
- 3- Even though the social studies teachers seem to be willing to utilise the historic environment for teaching purposes, they hold several negative opinions that make them avoid utilising it.

Based on the research results, we included suggestion categories whose legal authorisations of adjudication and implementation belong to the Faculties of Educational Sciences, The Turkish Ministry of National Education, and The Turkish Ministry of Culture and Tourism.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Bursa Uludağ Üniversitesi Yayın ve Etik Kurulları

Etik değerlendirme kararının tarihi: 26.01.2018

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 3 numaralı karar

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazar 1: Araştırmaya, araştırma konusunun tasarlanması, verilerin toplanması, toplanan verilerin analizi ve raporlaştırma çalışmalarıyla katılan yazarın katkısı %60 oranındadır.

Yazar 2: Araştırmaya, uygulanacak yöntemin belirlenmesi, uygulanacak anket formlarının seçilmesi, oluşturulması ve geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması, araştırma bulgularının yorumlanması ve tüm araştırma ve raporlaştırma sürecine danışmanlık yapılması çalışmalarıyla katılan yazarın katkısı %40 oranındadır.

DESTEK ve TEŞEKKÜR BEYANI

Veri toplama organizasyonun hazırlık aşamasındaki ilgili ve yapıcı yaklaşımları için Çanakkale Valiliği ve Çanakkale İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün yetkilileri ile veri toplama aşamasındaki yardımsever ve anlayışlı tutumları için araştırmanın yapıldığı okul yöneticilerine teşekkürü borç biliriz.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırma sürecinde hiçbir kurum ya da kuruluştan herhangi bir maddi destek ya da çıkar sağlamadığımızı, hiçbir kurum ya da kuruluşa maddî ya da manevî çıkar ya da avantaj sağlamadığımızı, araştırma bulguları ve değerlendirmelerinde herhangi bir kişi, kurum ya da kuruluşun toplumsal, ekonomik, siyasal statüsüne etki edecek herhangi bir manipülasyon yapmadığımızı, araştırmanın yayınlanması halinde yazarlardan herhangi birinin utanmasına, mahcubiyetine ya da kariyerinin zarar görmesine yol açacak herhangi bir hukuk ya da ahlak dışı düzenlemede bulunmadığımızı ve çalışmamızda intihal ve türevi olan bilim etiğine aykırı herhangi bir unsurun kesinlikle bulunmadığını müteselsil olarak beyan ve taahhüt ederiz.